

РІВНІ СФОРМОВАНOSTI МОТИВАЦІЙНО-АКСІОЛОГІЧНОГО І ЕТИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У наш час у теорії та практиці освіти накопичилися протиріччя, які стримують її поступальний розвиток, зокрема, протиріччя між соціальними запитами суспільства на фахівців з оздоровчої, реабілітаційної фізичної культури і станом наукових знань з підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, що володіють необхідним комплексом теоретичних наукових і практично-прикладних знань і умінь, що дозволяють професійно здійснювати цілеспрямовану корекцію дефектів розвитку і здоров'я населення [2], [9].

Екологічні катастрофи, війни, криміногенна обстановка, обтяжена спадковість, захворювання, травми, каліцтва, отримані на виробництві і в побуті, на транспорті і т. ін., збільшують число інвалідів приблизно на 120 тисяч щороку.

Сучасний стан проблеми вдосконалення процесу навчання студентів Інститутів фізичної культури є актуальним завданням теорії і практики педагогіки [1], [3], [5], [11], [12].

На сьогоднішній день підготовка майбутніх педагогів заснована на здійсненні взаємозв'язку фундаментальних, педагогічних, психологічних та спеціальних дисциплін. Досліджуючи проблеми професійної підготовки фахівців з фізичної культури науковці наголошують на важливості теоретико-методичного і фізичного аспектів [1], [9], [12], професійно-педагогічної спрямованості [1], [11], [12], психолого-педагогічних основ навчання [7], [10], розвитку професійно-важливих здібностей [1], [3], [12].

Тенденція гуманістичної спрямованості педагогічного процесу, маючи логіку переходу від технологічної до аксіологічної його парадигми, розкриває залежність формування готовності педагога до вивчення особистості суб'єкта, орієнтацію на особистісну професійну підготовку.

Тенденція технологізації педагогічного процесу, згідно з якою процес формування готовності стає керованим, якщо він реалізується як технологічний, такий, що відповідає вимогам демократичності, інтенсивності, відтворюваності, соціальної контекстності, моделювання професійної ситуації, поєднання дидактичних, комунікативних, особистісно-смыслових функцій, ролі творчої індивідуальності.

Тенденція творчої самореалізації відображає залежність формування готовності педагога від ступеня його професійної підготовленості до відповідальності, розкриття його потенціалу в педагогічній діяльності (4,6).

Педагогічний аспект актуальності досліджуваної проблеми обумовлений завданнями гуманізації фізкультурної освіти, його орієнтацією на створення умов для максимального розкриття можливостей кожної особистості, її індивідуально-творчого розвитку, підготовку фізкультурно-педагогічних кадрів, фахівців, що володіють унікальним, неповторним стилем педагогічної діяльності, розвиненою професійною самосвідомістю, високим духовно-творчим потенціалом, направленістю на постійне самовдосконалення і творчу самоактуалізацію [8], [9].

Метою дослідження були мотиваційно-аксіологічний та етично-психологічний компоненти в структурі професійно-педагогічної готовності студентів Інституту фізичної культури та реабілітації.

У процесі теоретико-експериментального дослідження встановлені причинно-наслідкові зв'язки і залежності, що виявляються у формі провідних тенденцій, які виступають як стратегія формування професійно-педагогічної готовності студентів до оздоровчої роботи з дітьми засобами фізичної культури. Сформульовані на основі провідних тенденцій принципи, визначають умови і тактику формування професійної готовності.

Реалізація основних завдань дослідно-експериментальної роботи пов'язана з визначенням методів, принципів, особливостей структури дослідницької діяльності, тому ми, опираючись на отримані результати, розробили науково-методичні рекомендації, програми з підготовки фахівців, методичні і практичні матеріали з оздоровлення і реабілітації школярів і дітей-інвалідів, що сприяло створенню передумов для наукового, методологічного забезпечення учбової діяльності студентів і практики оздоровлення дітей.

Здоров'я дітей, з філософської, загальнокультурологічної точки зору, відображає цілісну систему матеріальних, духовних стосунків, що існують у суспільстві, залежить так само від якості природного середовища, умов розвитку освіти, умов навчання, виховання, побуту та інших чинників.

До показників, що характеризують здоров'я дітей відносяться, – захворюваність, фізичний розвиток, фізична підготовленість, розвиток функціональних систем організму.

За підсумками проведеного медичного огляду дітей, які відвідують дошкільні та шкільні установи з року в рік збільшується кількість дітей, які мають функціональні й органічні зміни. Серед дітей до 14 років наголошується зростання захворюваності за всіма групами хвороб: органів дихання, захворювання нервової системи, сечостатевої і ендокринних систем.

Так, у Балтському районі, вже при народженні зростає кількість дітей, що мають функціональні й органічні зміни, народжуються здоровими менше 1 % дітей, 93 % мають функціональні зміни, 5-6 % дітей народжуються з грубою органічною патологією. З кожним роком стан посилюється різними чинниками. Погіршення показників здоров'я дітей пов'язане із загальною тенденцією втрати здоров'я населенням, тобто з соціально-економічними, та екологічними проблемами.

У результаті проведеного дослідницькою групою поглибленого огляду, визначений фізичний розвиток, виявлені порушення опорно-рухового апарату, групи здоров'я та спеціальної медичної групи в дітей дошкільних і шкільних установ (табл. 1, табл. 2).

Рік	Медичні групи						Група здоров'я					
	Основна%		Підготовча %		Спеціальна медична %		1 група		2 група		3 група	
	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк
2004	92,5	81,8	6,9	13,2	0,6	4,3	57,8	23,9	38,6	67,5	3,6	8,6
2005	91,3	79,9	7,3	17,8	1,4	2,3	45,6	28,3	49,6	62,5	4,8	9,2
2006	88,5	83,0	10,8	14,0	0,7	3,0	28,0	28,1	64,4	62,0	7,6	9,9

У структурі дитячої смертності показник інвалідності дітей Балтського району коливається від 8 до 11%.

Статистичні дані лікарсько-педагогічного контролю за дітьми дитячих дошкільних установ і середніх загальноосвітніх шкіл Балтського району свідчить про зниження кількості дітей за станом здоров'я віднесених до основної фізкультурної і 1 групи здоров'я, зростає показник інвалідності дітей, але засмучують, показники фізичного розвитку і фізичної підготовленості дітей.

Таблиця 2

Рівень фізичного розвитку і фізичної підготовленості дітей дошкільного і шкільного віку (у %)

Рік	Низький		Нижчий за середній		Середній		Вищий за середній		Високий		Атипічний	
	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк	дошк	шк
2004	0,8	0,9	3,3	5,7	89,4	80,3	5,4	10,1	1,0	2,9	од	1,0
2005	1,2	0,9	3,6	6,0	88,8	81,7	5,4	9,6	0,8	1,7	0,2	1,0

Зберегти і поліпшити здоров'я дітей можливо за допомогою систематичних занять фізичними вправами в дитячих садках, школах, самостійно.

Проте фахівців, що вміють правильно побудувати заняття з фізичного виховання, в яких є відхилення в стані здоров'я, у розвитку, явно недостатньо, навіть на місцевому рівні (табл. 3).

З таблиці видно, що потреба у фахівцях такого профілю дуже велика і не лише в Балтському районі. За нашими спостереженнями не менша потреба в кваліфікованих педагогах, прикладних і фундаментальних знань, що володіють комплексом умінь підтримувати здоров'я, розвивати фізичні якості, можливості не зовсім здорової дитини, і в інших регіонах України.

Ми провели анкетне опитування, де брали участь студенти Інституту фізичної культури та реабілітації Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського – 23 студенти 1 курсу, 48 студентів II курсу, 36 студентів III курсу, 18 студентів IV курсу та 25 студентів V курсу. На питання "Чому Ви вибрали професію вчителя фізичної культури, вчителя здоров'я?", студенти мали можливість відповісти на чотири варіанти відповідей: 1 – люблю дітей, фізичну культуру і спорт; 2 – немає іншої альтернативи здобування вищої освіти; 3 – вчителем не буду, вибрав з особистих міркувань; 4 – престиж професії.

Таблиця 3

Потреба у фахівцях для проведення фізкультурно-оздоровчих і реабілітаційних занять з дітьми (на 1000 осіб)

Вид занять	Що мають потребу	Охоплених заняттями, %	Потреба	
			Охоплено %	Кіл-сть фахівців
Спецмедгрупа	28,5	6,5	22,0	28,0
Корригуюча гімнастика	33,0	9,0	24,0	30,0
Реабіл. заняття з дітьми інвалідами	8,5	0,7	7,8	20,0

Причому на I курсі найбільший відсоток відповідей припав на перший і на останній варіанти.

На IV курсі – з першого варіанту дали відповідь – 40 % студентів, з 2 – 25 %, з 3 – 25 %, з 4-10 %. Випускники у своїх відповідях виявилися ще більш меркантильні - вони менше люблять дітей і спорт – 33 %, у них збільшився відсоток відповідей з другого і третього варіанту (30 % і 27 % відповідно) престижність професії як і раніше оцінювалась 10 % студентів.

Таким чином, необхідний новий напрям у підготовці фахівця-педагога з фізкультурно-оздоровчої, реабілітаційної роботи, який володів би повною мірою антропотехніки – попереджально-профілактичною, соціально-терапевтичною функцією фізичної культури.

Багатьма дослідженнями підкреслюється необхідність наявності в даній категорії фахівців, перш за все певних особистісних якостей. Так, Б.З. Вульфів відзначає, що "жодна система підготовки не в змозі навчити душевної чуйності, педагогічної інтуїції або делікатності вчинку. Найбільша проблема в тому, що педагог покликаний своєю роботою, характерними лише йому особистісними якостями, уміє поєднати в собі "коня і трепетну лань" – те, що об'єктивно суперечливо і за суттю і за технологією, що вимагає адекватного вибору доріг взаємопроникнення.

Більшість студентів, які брали участь у нашій дослідно-експериментальній роботі, відзначили декілька мотивів вибору професії, але головною в них є все ж любов до дітей, можливість надання допомоги людям, що вказує про наявність чудових духовних якостей-здібностей до співпереживання (табл. 4).

Таблиця 4

*Мотиви професійного вибору у студентів I-V курсів Інституту
фізичної культури та реабілітації та випускників пед.класу ЗОШ м. Балти*

Мотиви вибору	Випускники пед. класу	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	5 курс
Люблю дітей, фізичну культуру, спорт (можливість надання допомоги людям)	45	52	49	45	40	33
Немає іншої альтернативи в оволодінні вищою освітою	22	18	20	23	25	30
Вибрав із особистих міркувань	11	12	14	18	25	27
Престиж професії	22	18	17	14	10	10

Серед пропозицій щодо шляхів оптимізації навчального процесу були такі – "у ВНЗ ввести нові спеціалізації, спеціальності, що найбільш актуальні в сучасних умовах", "продовжити стажерську педагогічну практику", "ввести спецкурси з оздоровчої фізичної культури.; "у школі, інтернатах, спецшколах, реабілітаційних центрах - розвинути матеріальну базу, що дозволила б організувати і проводити спортивну, фізкультурно-оздоровчу, реабілітаційну роботу з дітьми на відповідному рівні".

Результати анкетування свідчать і про середній мотиваційний рівень до навчання у ВНЗ на всіх курсах Інституту фізичної культури та реабілітації. Причину цього слід шукати, за нашим припущенням, у загальному соціально-політичному, матеріально-технічному становищі в країні, у конкретному ВНЗ, освітній установі.

Не зовсім чітку визначеність і невпевненість у своєму професійному майбутньому демонстрували школярі й абітурієнти, але в них таки спостерігався найбільш високий відсоток професійної спрямованості (55 % - 78 % відповідно).

Більша кількість учнів педкласу бажають продовжувати професійне навчання в педагогічному ВНЗ, у них виявляється, також як і в абітурієнтів, задоволеність вибором майбутньої професії.

Для визначення педагогічних для психологічних якостей особистості педагога, ми користувалися методикою ранжирування професійно необхідних якостей особистості педагога (методика Л.М. Нікітіної). У дослідженні брали участь студенти IV, V курсів (p = 42). У список якостей для оцінки значущості кожного в структурі особистості педагога були включені наступні: "Незалежність думок", "упевненість у собі", "чуйність", "дбайливість", "чесність, справедливість", "уміння зрозуміти і прощати", "старанність" і т. ін. Якості особистості були проранжировані і відповідно до цього всіх випробовуваних можна було розподілити на 3 рівні за мірою сформованості в них портрета педагога, причому міра сформованості характеризує одну із сторін готовності до майбутньої професійної діяльності – особистісну.

I рівень (60 %) респонденти на перші п'ять місць поставили такі якості як упевненість у собі, загальну культуру, терпимість до інших, уміння прощати, чесність і справедливість. Це характеризує високий рівень сформованості особистої готовності до педагогічної діяльності.

II рівень (17%) респондентів на перші п'ять місць поставили старанність, дисциплінованість, волю, непримиренність, життєрадісність, вихованість, що характеризує середній рівень особистісної готовності.

III рівень (23 %) респондентів на перші п'ять місць поставили: самостійність мислення, незалежність думок і оцінках, упевненість у собі, ініціативність.

Згідно з експертним ранжуванням це свідчить про низький рівень особистісної готовності до професійно-педагогічної діяльності.

Дані, отримані в результаті порівняльного аналізу дозволили зробити висновок, що більшість старшокурсників (77 %) мають I і II (високий і середній) рівні готовності до професійної діяльності, проте останні 23 %, імовірно, складають якраз ті студенти, які ще не співвідносили себе зі своєю майбутньою професією.

Таким чином, проранжовані за мірою необхідності для педагогічної діяльності якості особистості відповідають, на наш погляд, положенню про педагогічну діяльність як цілісну систему, в якій професійна готовність, - сукупність етичних, психологічних, ділових, професійних якостей реалізується вже в процесі навчання в педвиші.

Таблиця 5

*Кореляційна значущість мотиваційно-аксіологічного та етично-психологічного компонентів
у структурі професійної готовності (p < 0,05)*

Структурні компоненти	Зміст компонентів	1 рівень						2 рівень				3 рівень			
		оцінка	групи		г _к	г _е	групи		г _к	г _е	групи		г _к	г _е	
			к	е			к	е			к	е			
					к	е			к	е					
Мотиваційно-аксіологічний	Мотиви	6	34	47	0,480	0,565	32	44	0,401	0,620	28	46	0,398	0,528	
	Інтереси	4	25	32	0,401	0,410	21	30	0,398	0,405	30	47	0,405	0,565	
	Цінності	5	40	65	0,482	0,680	32	58	0,416	0,635	32	64	0,410	0,690	
Морально-психологічний	Інтелект	4	40	52	0,487	0,575	40	47	0,482	0,565	39	64	0,428	0,578	
	Емпатійність	3	38	75	0,407	0,614	34	70	0,471	0,602	26	32	0,402	0,410	
	Стійкість нервових процесів	2	35	42	0,410	0,585	30	38	0,405	0,420	38	60	0,420	0,690	

г (контр.) - коефіцієнт кореляції контрольної групи (p<0,05)

г (експ.) - коефіцієнт кореляції експериментальної групи (p<0,05)

На підставі досліджень мотивацій і готовності до професійної діяльності студентів можна зробити висновок про те, що одним із критеріїв, складових частин професіоналізму фахівця з оздоровчої фізичної культури служать особистісні якості: справедливість, гуманізм, співчуття. На питання: "Викликає у Вас почуття огиди або співчуття хвора людина?" 80 % студентів Інституту фізичної культури та реабілітації відповіли: "викликає співчуття" останні відповіли невизначено.

Анкетне опитування студентів старших курсів, з метою визначення реального прояву професійних якостей, експертної оцінки розвитку професіоналізму під час педагогічної практики, свідчить про те, що позитивні результати можуть стати фундаментом їхньої подальшої професійно-педагогічної діяльності.

Висновки: Проведений кількісний і якісний аналіз результатів дослідження дозволив виявити особливості вмісту мотиваційно-аксіологічного та етично-психологічного компонентів у структурі готовності, їх рівня сформованості в процесі експериментальної дії. Встановлено, що дані компоненти професійної готовності між собою значимо пов'язані при $p < 0,05$; $r = 0,425$ (для контрольної групи) і при $p < 0,05$; $r = 0,396$ (для експериментальної групи). Але щільність зв'язків компонентів у структурі готовності в контрольній групі значно нижча, ніж в експериментальній, де спостерігаються найбільш значимі зв'язки, що також доводить високу ефективність дослідно-експериментальної роботи з формування мотиваційно-аксіологічного та етично-психологічного компонентів у структурі професійно-педагогічної готовності.

Проте без професійних знань, в які включені педагогічні, психологічні, медико-біологічні, соціальні, без педагогічних умінь (організаторських, гностичних, комунікативних) і без володіння методичними технологіями, за нашим переконанням, становлення фахівця не станеться.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков Л.В. Проблеми професійної підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту / Л.В. Волков // Мат-ли 1-ої респ. конф. "Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні". – Луцьк: Надстир'я, 1994. – С. 168–169.
2. Бальсевич В.К. Содержание проектирования инновационных преобразований региональных систем физического воспитания / В.К. Бальсевич, Л.И. Лубышева // Современные проблемы и концепции развития физической культуры и спорта. – Челябинск: УралГАФК, 1997. – 218 с.
3. Вузовское обучение: проблемы активизации / [под ред. Бокутова Б.В. и др.]. – Минск: Университетское, 1989. – 110 с.
4. Выготский Л.С. История развития высших психических функций: собр. соч. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – Т.3. – 368 с.
5. Дмитриев А.А. Оздоровление учащихся средствами физической культуры / А.А. Дмитриев. – Красноярск: КГПИ, 1990. – 80 с.
6. Ильина Л.Н. К вопросу о профессионализме деятельности учителя физической культуры / Л.Н. Ильина // Теория и практика физической культуры, 1994. – № 3-4. – С. 7-10.
7. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы / И. Ф. Исаев. – М.: МГЛУ, 1993. – 206 с.
8. Круцевич Т.Ю. Комплексная система оценки физического состояния подростков в процессе физического воспитания / Т.Ю. Круцевич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. – Луцьк: Медіа, 1999. – С. 421-427.
9. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / [О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук, С.Д. Костікова, А.О. Єфімов]. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 100 с.
10. Петров О.П. Формирование у студентов мотивов к занятиям физкультурно-спортивной деятельностью: автореф. дисс. на соиск. научн. степени канд. пед. наук / О.П. Петров. – Алма-Ата: КГПУ, 1989.
11. Теория и методика физического воспитания: в 2 т. / [под ред. Т.Ю. Круцевич]. – К.: Олимпийская литература, 2003. – Т. 1. – 422 с.
12. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04 / Шиян Б.М. – К.: Ін-т педагогіки і психології АПН України, 1997. – 50 с.

Подано до редакції 12.05.09

РЕЗЮМЕ

Виявлено особливості мотиваційно-аксіологічного і етично-психологічного компонентів у структурі готовності майбутніх фахівців з фізичної культури, їх рівні сформованості в процесі експериментальної дії. Доведено ефективність дослідно-експериментальної роботи.

РЕЗЮМЕ

Определены особенности мотивационно-аксиологического и этического психологических компонентов в структуре готовности будущих специалистов по физической культуре, их уровни сформированности в процессе экспериментального исследования. Доказана эффективность исследовательско-экспериментальной работы.

SUMMARY

The article presents some peculiarities of the motivational-axiologic and ethical-psychological components in the structure of readiness of future PT professionals, the levels of development of these components in the process of experimental research. The author demonstrates effectiveness of the experimental work held.

Ключевые слова: мотивационно-аксиологический и этико-психологический компоненты, профессионально-педагогическая готовность, физкультурно-оздоровительные занятия.

Ключові слова: мотиваційно-аксіологічний та етично-психологічний компоненти, професійно-педагогічна готовність, фізкультурно-оздоровчі заняття.

Keywords: motivational-axiologic and ethical-psychological components, professional pedagogical readiness, health improving PT classes.
